

یادداشت

مشاغل خانگی؛ فرصتی برای کاهش فقر

۲۵ آذرماه سال جاری، رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی از افزایش تعداد فرصت‌های شغلی در حوزه مشاغل خانگی خبر داد.

آریتا همتیان گفت: «از ابتدای امسال تاکنون ۱۴۰ هزار شغل خانگی در کشور ایجاد شده و بخش اعظمی از هدف گذاری ۱۵۰ هزار شغل خانگی تا پایان سال محقق شده است.»

پیش‌بینی قبلی وزارت کار، ایجاد ۱۵۰ هزار شغل خانگی تا پایان سال ۱۴۰۳ بود، اما ظاهر آ با اقدامات صورت گرفته، آمارها از اهداف تعیین شده پیشی می‌گیرد.

رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی در این ارتباط بیان کرد: «تاکنون به هدف گذاری ۱۴۰ هزار فرصت شغلی در بخش مشاغل خانگی دست پیدا کرده‌ایم. پیش‌بینی ما این است که از هدف گذاری صورت گرفته هم فراتر برویم. خوشبختانه بانک‌ها در بحث تسهیلات‌دهی عملکرد خوبی از خود نشان داده‌اند و در این زمینه باوزارت کار همکاری دارند. هرچند در ابتدای سال با کندی در پرداخت تسهیلات مواجه بودیم، اما در مجموع پرداخت تسهیلات از سوی بانک‌ها در بحث مشاغل خانگی مثبت بوده است.»

ایجاد بیش از ۱۵۰ هزار فرصت شغلی در بخش مشاغل خانگی این هم در بازه زمانی یک‌ساله، اتفاق مثبتی است. خلق و پابر جایی مشاغل خانگی در حالت کلی به دو عامل اصلی وابسته است؛ اول تسهیلات عرضه شده برای ایجاد مشاغل و دوم، حمایت از ماندگاری این مشاغل در قالب تأسیس تعاونی‌ها که نقش حمایتگر و تأمین‌کننده را برای فرصت‌های شغلی نوپایافته می‌کنند.

برای این منظور، قبل از هر چیز افزایش رقم تسهیلات در دستور کار دولت قرار گرفته است. مبلغی که در آخرین مصوبه دولت برای این وام در نظر گرفته شده، ۱۵۰ میلیون تومان به‌ازای هر نفر است و دریافت‌کنندگان وام سود چهار درصدی پرداخت می‌کنند. به این ترتیب به گفته «فاطمه رسولی» فعال زنان کارگر، با ۱۵۰ میلیون تومان تسهیلات، زنان که گروه اصلی هدف در حوزه مشاغل خانگی هستند می‌توانند کسب و کارهای خرد راه‌اندازی کنند و منافع آن قبل از هر چیز نصیب فضای اقتصاد و بازار اشتغال‌زایی کشور می‌شود. او اضافه کرد: «ایجاد یک فرصت شغلی کوچک با وام ۱۵۰ میلیون تومانی به نفع معیشت خانوارهای فرودست و بخصوص خانوارهایی است که زنان، سرپرستی آن‌ها را به عهده دارند. زنان متعلق به دهک‌های کم‌درآمد، از آنجایی که سرمایه، تخصص و تحصیلات چندانی ندارند، فرصت‌های شغلی چندانی در مقابل خود نمی‌بینند. شاید گرفتن وام مشاغل خانگی و راه‌اندازی یک کسب و کار کوچک، تنها گزینه پیش روی این زنان باشد.»

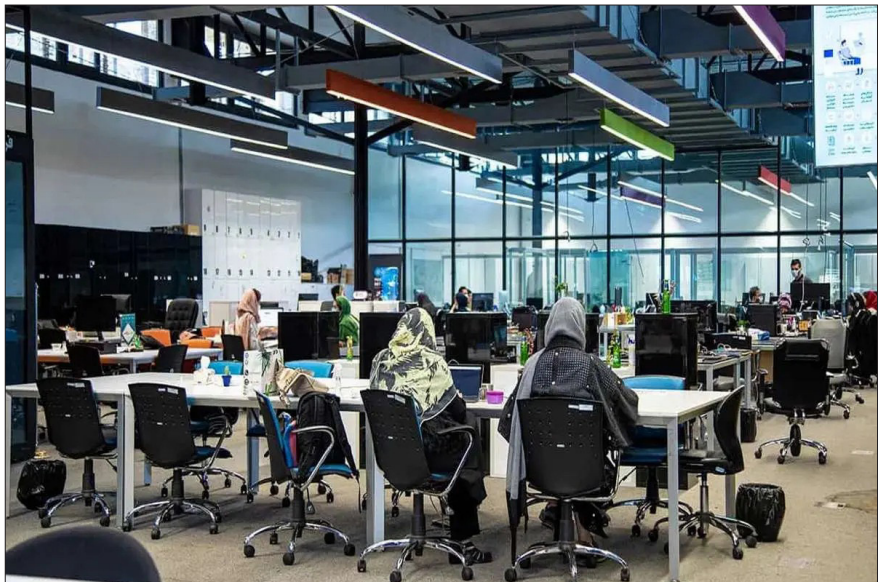
حمایت مالی و تسهیلاتی از مشاغل خانگی قرار است در سال آینده نیز تداوم داشته باشد. بر اساس پیش‌بینی لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور در راستای حمایت از اشتغال خرد و خانگی و کارگاه‌های کوچک، مبلغ ۳۱ هزار میلیارد تومان از محل منابع بودجه اختصاص می‌یابد.

در تبصره (۲۷) این لایحه برای حمایت از اشتغال آمده است: «در اجرای مفاد ماده (۶) قانون برنامه هفتم توسعه (لایحه) به منظور حمایت از تولید و اشتغال پایدار و رشد تولید ملی، حمایت از مشاغل خرد خانگی و کارگاه‌های خرد و کوچک و بازسازی و نوسازی ظرفیت‌های تولیدی، قرار است منابع مالی از طریق حساب‌های پیشرفت و عدالت استانی مبلغ ۳۱۰ هزار میلیارد ریال یعنی به‌ازای هر استان حداقل یک هزار میلیارد تومان پیش‌بینی اختصاص پیدا کند. همچنین باقی‌مانده مبالغ ردیف‌های ۲۶ و ۲۸ مصارف جداول تبصره (۱۴)، قانون بودجه سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ نیز وارد این حساب‌ها خواهد شد.» علاوه بر وام مناسب و تسهیلات بانکی در خرد و با سود پایین، ایجاد تعاونی‌ها و حمایت از آن‌ها، یک تسهیل‌گری مناسب دیگر در جهت حمایت از اشتغال خانگی است. اشتغالی که می‌تواند بسیاری از بحران‌ها و آسیب‌های اجتماعی را با درآمدزایی برای گروه‌های کم‌توان، کاهش دهد.

مزایای بیمه تأمین اجتماعی برای مشاغل نوظهور

کاربران بر خطی که بیمه ندارند

با احتساب حق بیمه ۲ میلیون تومانی امروز، ماهانه دوهزار میلیارد تومان منابع ریالی جدید برای صندوق تأمین اجتماعی به وجود می‌آید. گذشته از این، درمان، آینده و بازنشتگی یک میلیون نفر با بر خورداری از حمایت‌های تأمین اجتماعی تضمین می‌شود و این دستاورد کمی نیست.

کارفرمایی هر چند نه در مفهوم سنتی و متداول آن، ولی به هر روی قابل احراز است.»

اوزنگ در ارتباط با شاغلان دسته دوم یا به عبارتی کارگران آنلاین و دور کار واجد کارفرمای خاص می‌گوید: «زمانی که فردی برای دیگری یک‌سری خدمات انجام می‌دهد و در قبال آن مزد دریافت می‌کند، کارگر آن فرد خاص به عنوان کارفرماست. هرچند قواعد مکانی و زمانی سنتی در این رابطه کارگسری- کارفرمایی به هم ریخته، اما اصل رابطه همچنان برقرار است. به نظر می‌رسد ما نیاز به یک ترمنولوژی جدید برای تعریف ویژگی‌های این مشاغل و روابط میان آن‌ها داریم. با این ترمنولوژی جدید و بااستناد به اصل ۲۹ قانون اساسی و قانون تأمین اجتماعی، دیگر دغدغه شمول نخواهیم داشت چون همه این شاغلان باید تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی قرار بگیرند. در نتیجه می‌توانیم از الزامات بیمه اجباری برای پوشش بیمه‌ای این گروه‌ها استفاده کنیم.»

به گفته این کارشناس رفاه و تأمین اجتماعی، تغییرات و اصلاحات در مفاهیم و ابزارها بسیار مهم است؛ چراکه ممکن است بسیاری از کارفرمایان مشاغل دور کار به بیمه کردن کارگران خود رضایت داشته باشند، اما مکانیسم‌های موجود و تعاریف متداول دست و پای‌شان را بسته باشد. او تأکید می‌کند: «در اینجا باید از سوی دولت و تأمین اجتماعی به عنوان صندوق متولی، تسهیل‌گری صورت گیرد. این تسهیل‌گری در کنار روشننگری رسانه‌ای و آموزش همگانی، در نهایت به نفع صندوق تأمین اجتماعی تمام می‌شود. صندوقی که همین امروز متولی خدمات‌رسانی به بیش از نیمی از جمعیت کشور است و بدون تردید به منابع ریالی جدید و کشف فضاهای تازه برای بیمه‌پردازی نیازمند است.»

از آمارها تا اهداف

شکی نیست که هدف حداکثری باید پوشش بیمه‌ای یک جامعه هدف گسترده تحت عنوان شاغلان مشاغل نوظهور از استارت‌آپ‌ها و دادوستدهای مجازی گرفته تا نیروهای دور کار شرکت‌های فناوری و دانش‌بنیان باشد. این گروه، جمعیت زیادی از نیروی کار فعلی کشور را تشکیل می‌دهد. به گفته امین کلاهدوزان، سرپرست مرکز توسعه تجارت الکترونیکی (نتا) در آبان ماه سال گذشته، «گردش مالی تجارت الکترونیک در فضای اینستاگرام در سال قبل از آن، بین ۲۵ تا ۳۰ هزار میلیارد تومان بود که حدود ۲۰ درصد از کل گردش مالی تجارت الکترونیک کشور را شامل می‌شود. در این میان حتی اگر تبلیغات، استوری‌ها و غیره را به این رقم اضافه کنیم حدود ۳۰۵ درصد از گردش مالی در این حوزه را شامل خواهد شد. بنابراین تخمین زده می‌شود بین ۳۰۰ تا ۳۵۰ هزار نفر در اینستاگرام صفحه تجارت الکترونیک داشته باشند که بین ۶۰۰ تا ۸۰۰ هزار شغل را شامل می‌شود.»

حتی اگر فرض بگیریم تعداد کارگران و فعالان حوزه مجازی و آنلاین، فقط یک میلیون نفر باشد، با بیمه کردن این گروه به فرض حق بیمه دو میلیون تومانی امروز، ماهانه دوهزار میلیارد تومان منابع ریالی جدید برای صندوق تأمین اجتماعی به وجود می‌آید. گذشته از این، درمان، آینده و بازنشتگی یک میلیون نفر با برخورداری از حمایت‌های تأمین اجتماعی تضمین می‌شود و این دستاورد کمی نیست.

بیمه در مشاغل جدید از جمله مشاغل نوظهور و اینترنتی، هم به نفع شاغلان این حوزه است و هم سازمان تأمین اجتماعی به عنوان صندوق بیمه‌گر از منابع ریالی آن سود می‌برد. اگر فرض بگیریم تعداد کارگران و فعالان حوزه مجازی و آنلاین، فقط یک میلیون نفر باشد، با بیمه کردن این گروه

تلاش برای گسترش چتر بیمه‌ای

سابقه تلاش‌های تأمین اجتماعی برای گسترش چتر بیمه بر فراز سر شاغلان دور کار و فضای مجازی به سال‌ها قبل برمی‌گردد. برای نمونه در زمستان ۹۶، معاون وقت بیمه‌ای سازمان تأمین اجتماعی در ارتباط با این گروه از شاغلان گفت: «نوع رابطه کارفرمایان برخی استارت‌آپ‌ها با افراد دور کار خود، یک رابطه جدید است. به عنوان مثال در شرکت‌های تاکسی آنلاین مانند اسنپ و تپسی، راننده پرسنل آنجا نیست اما ارتباط ارگانیک دارد؛ حقوق بگیر نیست اما پورسانت دریافت می‌کند. این نوع رابطه باعث می‌شود به سمت شکل جدیدی از کار برویم. با این حال تحت هر شرایطی شاغلان مجازی بیمه خواهند شد، اما اگر با کارفرمایان توافق حاصل شود کارمان بهتر پیش می‌رود.» معاون وقت بیمه‌ای سازمان در آن زمان تأکید داشت که اگر مذاکرات به نتیجه نرسد این سازمان ناچار است از طریق قانون بیمه اجباری وارد ماجرا شود و نتیجه این ورود اجباری را چندان جالب‌ارزیایی نکرد و گفت: «حاصل آن می‌شود که مؤسسه حسابرسی ما حسب دستور به این واحدها مراجعه کرده و از طریق بررسی اسناد و دفاتر مالی و نرم‌افزارها، افراد مرتبط را شناسایی و برای بیمه‌شان اقدام می‌کند. بنابراین پیشنهاد ما این است که توافق حاصل شود زیرا از این طریق کارمان بهتر پیش می‌رود.»

با این حال، هنوز بسیاری از کارفرمایان مشاغل دور کار زیر بار پرداخت حق بیمه نرفته‌اند. یک کارگر آنلاین شاغل در شرکت فروش البسه به «آتی‌نو» می‌گوید: «کارفرمای ما مدعی است که چون حضور فیزیکی در دفتر شرکت ندارد و از خانه کار می‌کنید، نمی‌توانم شما را بیمه کنم. شما در لیست حضور و غیاب شرکت نیستید و اثر انگشت‌تان ثبت نشده است، بنابراین فقط پورسانت فروش به شما تعلق می‌گیرد.» به نظر می‌رسد بسیاری از کارفرمایان این حوزه هنوز نتوانسته‌اند خود را با شرایط منطقی و ماهیت متفاوت کارگاه خود منطبق کنند و تصورشان بر این است که کارگر فقط کارگر ثابت محسوب می‌شود که روزی حداقل هشت ساعت در محل کار حضور فیزیکی دارد. گروه دیگری از خویش‌فرمایان این حوزه نیز هنوز به مزایای گسترده بیمه تأمین اجتماعی بی‌نبرده‌اند و بیمه را به نوعی اتلاف هزینه و سربر زندگی خود می‌دانند.

بیمه، یک حق همگانی

در چنین شرایطی چه باید کرد؟ عباس اوزنگ، کارشناس رفاه و تأمین اجتماعی، در این رابطه به «آتی‌نو» می‌گوید: «امروز در دنیا مشاغل نوظهور پدیده‌ای گسترده است. بعد از دوران کرونا، گرایش به این دسته از مشاغل بیشتر شده، به‌نحوی که کرونا را می‌توان نقطه عطفی در دوران حیات مشاغل نوظهور دانست. کرونا در سراسر دنیا سبک زندگی، فرهنگ رفتاری و سبک اشتغال و بازارهای کسب و کار را به‌طور جدی تغییر داده است. بنابراین ما باید بتوانیم خود را با این تغییرات پیچیده و سنگین هماهنگ کنیم و اگر نتوانیم این تغییرات را بپذیریم و شرایط خودمان را تغییر دهیم، قطعاً در آینده در عرصه‌های مختلف با مشکلات عدیده مواجه خواهیم شد.»

او با اشاره به بحث تأمین اجتماعی به عنوان یکی از چالش‌های اصلی این گروه از مشاغل، اضافه کرد: «برخورداری از تأمین اجتماعی، جزو حداقل حقوقی است که در اسناد فرادستی و در ضمن در منشور حقوق بشر به

